

Sigurjón Rist

Fæddur 29. ágúst 1917, dáinn 15. október 1994

Brautryðjandi í rannsóknum á náttúru þessa lands, Sigurjón Rist, er látinn. Hann lagði grundvöll að vatnamælingum hér á landi og mun það verk halda nafni hans á lofti. Í 40 ár vann Sigurjón af ósérhlífni og fádæma kappi að því að koma upp og reka hverja stöðina af annarri um allt land til mælinga á rennsli straumvatna. Með mælingum sínum flýtti hann fyrir þekkingu á vatnsafli og vatnafari landsins um nokkra áratugi. Enginn annar en þessi mikli ferðamaður hefði getað unnið þetta verk um og eftir miðja þessa öld. Hann braust um vegleysur með tæki sín og búnað meðan ferðalög um hálendið voru fátíð. Fyrst upp úr 1970 urðu samgöngur um hálendi landsins svo auðveldar að venjulegir menn gátu ráðið þar við þungaflutninga; raunar flýttu virkjanir á hálendinu, sem fylgdu í kjölfar vatnamælinga, fyrir vegabótum!

Sigurjón lagði áherslu á að kanna vatnafar landsins í öllum sínum margskipta ham og var óþreytandi á ferðalögum til að mæla rennsli við allar þær aðstæður

sem upp koma hér á landi. Hann mældi jafnt rennsli linda, vetrarrennsli á ísilögðum ám sem vatnavexti. Hann hélt norður í land til þess að mæla stórflóð þegar sumarleysingar á hálendi hófust af fullum krafti eftir kalt vor, austur á land til þess að mæla skyndileg haustflóð vegna stórrigninga á frosna jörð, upp í Elliðaár og Sog þegar jarðstífla brast, um hávetur kannaði hann þrepahlaup, þegar ísstíflur brustu hver af annarri og flóðöldur mögnuðust þrep af þrepi. Hann óð með járnstaf í hendi út í skaftfellskjökulhlaup, inn í jakaflogið og það tók undir í fjöllum þegar stórgrýtið valt fram á árbotninum. Þegar bergspilda hrundi niður í Steinholtslón og hratt fram flóðbylgju náði Sigurjón að meta flóðtoppinn, sem á tíu mínútum varð fimmfalt meðalrennsli Þjórsár.

Sigurjón dýptarmældi stöðuvötn landsins, reiknaði vatnsmagn þeirra og mat aðstöðu til þess að safna og geyma þar vatnsforða. Hann kannaði ísalög í ám og vötnum, vann að snjósmælingum á hálendi og jökl-

um og kom upp safnmælum til mælinga á úrkomu. Hann skráði snjóflóð og lengdarbreytingar á skriðjökklum landsins og vann að mælingum á þykkt Vatnajökuls og Mýrdalsjökuls með bergmálmælingum. Meðal jöklafræðinga um allan heim var Sigurjón þekktur fyrir mælingar sínar á rennsli í jökulhlaupum frá Grímsvötnum. Það er erfitt verk að mæla straumhraða, breidd og dýpi í jökulám sem flæmast yfir sanda í sífbreytilegum álum og ógerningur er að koma fyrir stöðugum vatnshæðarmælum. Ég tel mælingar hans við þær aðstæður, áður en vegur og brýr komu yfir Skeiðarársand, meðal mikilla afreka hans.

Ég kynntist Sigurjóni á skólaárum mínum þegar hann réð mig í sumarvinnu til mælinga á vatnsrennsli og aurburði í upptakakvíslum Þjórsár. Hann fór með mér í fyrstu mælingaferðina til þess að kenna mér til verka. Það var lærdómsríkur skóli. Ég fetaði mig yfir jökulár uns ég flaut í vöðlunum niður á næstu grynningar og sundkappinn Sigurjón fylgdist með á árbakk-anum. Mat stýfðum við úr hnefa á göngu milli kvíslanna. Þegar leið að kveldi fór mér að verða hugsað til næturstaðar og hafði loks orð á því. Við sofum hér sagði Sigurjón og benti yfir Þjórsárverin og sumar-nóttina. Það var farið að rigna, við vorum tjaldlausir og án svefnpoka. – Síðan urðum við Sigurjón starfsfélagar, hvor á sinni stofnun og unnum saman að jöklafræðingum, einkum jökulhlaupum, og að félagsmálum Jöklafræðingafélags Íslands. Hann reyndist mér alltaf hollur vinur og sýndi starfi mínu mikinn áhuga. Hvort tveggja var mér mikils virði.

Sigurjón vandaði til allra verka, kannaði alla málavöxtu áður en hann hófst handa og hlustaði vel á hvert orð þegar hann var kallaður til ráðuneytis. Hann sagði fátt annað en já og kinkaði kalli meðan hann var að átta sig, en brosti síðan og hló þegar honum varð ljóst hvað gera skyldi, reis upp og ljómaði af tilhlökkun um að takast á. Kappið og þrekið var óskaplegt. Hann stakk sér til sunds og kafaði eftir mælitækjum sem fallið höfðu til botns í straumvötnum, hlóð sleitulaust stórgryti í undirstöður að mælistöðum, lagði nótt við dag til þess að koma út skýrslum um mælingar sínar, unni sér ekki hvíldar né matar fyrr en verki var lokið. Afköstin voru feykileg. Jafnframt var hann einstakt snyrtimenni. Hann gekk svo vel frá mælistöðvum sínum að fólk trúir því að þær hafi alltaf staðið við

árin, risið upp úr grasinu og síðan verið málaðar. Hann unni náttúru landsins og virti hana.

Sigurjón hafði alla tíð mikinn áhuga á að kryfja mál til mergjar og fræða þjóðina um vatnafar; kenna henni að lesa vatnafræðigögn og ræða um þau á íslensku. Málrækt var honum mjög hugleikin. Hann hafði bæði einlægan áhuga á vísindum og kennslu og kemur það vel fram í umfangsmiklum ritstörfum hans. Hann leit á það sem tilgang ævistarfs síns að leggja grundvöll að því að þjóðin eignaðist, er tímar liðu, traust heildaryfirlit yfir vatnafar alls landsins.

Sigurjón vann mikið starf fyrir Jöklafræðingafélag Íslands og var þar heiðursfélagi. Hann var gjaldkeri frá stofnun þess þar til hann tók við formennsku að Sigurði Þórarinssyni látnum. Fyrir það starf þökkum við félagarnir honum og vottum aðstandendum hans samúð okkar við fráfall hans.

Helgi Björnsson

Sigurjón Rist

Minning

Sigurjón Rist fæddist á Akureyri 29. ágúst 1917. Foreldrar hans voru hjónin Margrét Sigurjónsdóttir (1888 – 1921) og Lárus J. Rist, fimleikakennari og kunnur íþróttافرömuður (1879 – 1964). Föðurforeldrar hans voru hjónin Ingibjörg Jakobsdóttir, ljósmóðir (1852 – 1882) og Jóhann Pétur Jakob Rist, bóndi í Hvammi í Hvalfirði og síðar í Botni í Eyjafirði (1853 – 1934), en móðurforeldrar hjónin Anna Þorkelsdóttir (1863 – 1922) og Sigurjón Bergvinsson, bóndi á Sörlastöðum í Fnjóskadal, Flatartungu og Glæsibæ í Skagafirði og síðast í Brown í Manitoba, Kanada (1848 – 1934). Sigurjón lést í Reykjavík hinn 15. okt. 1994.

Sigurjón ólst upp í foreldrahúsum til ársins 1922, en móðir hans lést síðla árs 1921. Var hann þá tekinn í fóstur af hjónunum Jónínu Rannveigu Sigurjónsdóttur og Sigtryggi Jóhannessyni bónda á Torfum í Hrafnagilshreppi í Eyjafirði. Þar átti hann gott atlæti